

УДК 023.5:004

DOI 10.32461/2409-9805.1.2026.356348

Цитування:

Яворська Т. М., Сивицька І. Г. Трансформації професійної підготовки фахівців бібліотечної, інформаційної та архівної справи в умовах цифровізації: досвід Донецького національного університету імені Василя Стуса. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2026. № 1. С. 137–146.

Yavorska T., Syvytska I. (2026). Transformations in the Professional Training of Library, Information and Archival Specialists in the Context of Digitisation: the Experience of the Vasyl Stus Donetsk National University. *Library Science. Record Studies. Informology*, 1, 137–146 [in Ukrainian].

Яворська Тетяна Михайлівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри інформаційних
систем управління
Донецького національного університету
імені Василя Стуса
<https://orcid.org/0000-0002-6070-7425>
t.yavorska@donnu.edu.ua

Сивицька Інга Геннадіївна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри інформаційних
систем управління
Донецького національного університету
імені Василя Стуса
<https://orcid.org/0000-0002-6528-8397>
sivitska@donnu.edu.ua

ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ БІБЛІОТЕЧНОЇ, ІНФОРМАЦІЙНОЇ ТА АРХІВНОЇ СПРАВИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ: ДОСВІД ДОНЕЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та розробці комплексної моделі підготовки майбутніх фахівців бібліотечної, інформаційної та архівної справи, яка інтегрує гуманітарні знання з навичками використання цифрових технологій для забезпечення їхньої конкурентоспроможності в умовах тотальної цифровізації суспільства. **Методологія статті.** У дослідженні використано загальні та спеціальні методи наукових знань, зокрема, метод аналізу наукових публікацій; вивчення та представлення освітніх програм для підготовки майбутніх фахівців; моделювання для створення системної структури підготовки; узагальнення педагогічного досвіду в процесі аналізу практичної діяльності кафедри інформаційних систем управління Донецького національного університету імені Василя Стуса; описовий метод та метод логічного представлення результатів дослідження. **Наукова новизна** полягає у подальшому розвитку теоретичних засад підготовки фахівців спеціальності В13 «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа» в умовах технічно-гуманітарного освітнього середовища. Доведено, що адаптація підготовки до динамічних вимог ринку праці в умовах цифровізації потребує зміщення акценту на активне управління цифровим контентом та інтернет-комунікаціями. Запропоновано інтегровану модель навчання, яка базується на синергії традиційного документознавства та новітніх цифрових технологій. **Висновки.** В умовах інтенсивної цифровізації суспільства, трансформації інформаційно-комунікаційних середовищ суттєво зростає потреба у висококваліфікованих фахівцях, здатних ефективно працювати з цифровими ресурсами, забезпечувати управління інформацією й знаннями, здійснювати збереження, систематизацію та аналітичну обробку даних, впроваджувати інноваційні підходи до надання інформаційних послуг у науковому, освітньому та соціокультурному середовищах. У дослідженні встановлено, що процеси цифровізації трансформують роль фахівця інформаційної сфери у мультифункціонального «ІТ-гуманітарія», здатного поєднувати класичне документознавство з навичками управління цифровим контентом. На базі досвіду кафедри ІСУ ДонНУ імені Василя Стуса запропоновано модель підготовки, що забезпечує інтегроване формування компетенцій аналітика інформаційних систем, архіваріуса та бібліотекаря нового покоління, в якій використання сучасних інформаційних технологій є ключовою стратегією адаптації освітнього процесу до актуальних вимог ринку праці.

Ключові слова: бібліотечна, інформаційна та архівна справа, професійна підготовка, освітня програма, цифровізація, інформаційні технології, технології штучного інтелекту, інформаційно-

Yavorska Tetiana,

Associate Professor, Department of Management Information Systems,
Vasyl Stus Donetsk National University

Syyvtska Inha,

Associate Professor, Department of Management Information Systems,
Vasyl Stus Donetsk National University

PROFESSIONAL TRAINING OF LIBRARY, INFORMATION AND ARCHIVAL SPECIALISTS IN THE CONTEXT OF DIGITISATION: THE EXPERIENCE OF THE VASYL STUS DONETSK NATIONAL UNIVERSITY

The purpose of the article is to theoretically substantiate and develop a comprehensive model for training future specialists in library, information and archival science, which integrates humanities knowledge with digital technology skills to ensure their competitiveness in the context of the total digitalisation of society.

Methodology. *The study uses general and specific methods of scientific knowledge, in particular, the method of analysis of scientific publications; study and presentation of educational programmes for training future specialists; modelling to create a systematic training structure; summarising pedagogical experience in the process of analysing the practical activities of the Department of Information Management Systems at Vasyl Stus Donetsk National University; descriptive method and method of logical presentation of research results.*

The scientific novelty *lies in the further development of the theoretical foundations for training specialists in the B13 specialty 'Library, Information and Archival Studies' in a technical and humanitarian educational environment. It has been proven that adapting training to the dynamic demands of the labour market in the context of digitalisation requires a shift in focus towards active management of digital content and internet communications. An integrated training model based on the synergy of traditional document science and the latest digital technologies has been proposed. Conclusions.* *In the context of intensive digitalisation of society and transformation of information and communication environments, there is a growing need for highly qualified specialists capable of working effectively with digital resources, managing information and knowledge, storing, systematization and analytical processing of data, and implementing innovative approaches to the provision of information services in scientific, educational, and socio-cultural environments. The study found that digitalisation processes are transforming the role of information specialists into multifunctional 'IT humanitarians' capable of combining classical document science with digital content management skills. Based on the experience of the Department of Information Systems at Vasyl Stus Donetsk National University, a training model has been proposed that provides for the integrated development of competencies for a new generation of information systems analysts, archivists and librarians, in which the use of modern information technologies is a key strategy for adapting the educational process to the current demands of the labour market.*

Keywords: *library, information and archival science, professional training, educational program, digitization, information technology, artificial intelligence technology, information and analytical skills, library.*

Актуальність теми дослідження. В умовах інформаційного суспільства сформувалася нова парадигма еволюції людства, яка зосереджена на розвитку людського потенціалу через знання, інтелектуальні здібності та практичні навички. Оскільки життєвий цикл сучасних знань, навичок і професій швидко змінюється, виникає необхідність як у постійному оновленні індивідуальних здібностей, підвищенні кваліфікації, так і в розширенні та оновленні освітніх програм професійної підготовки майбутніх фахівців, їх узгодження із потребами конкретної галузі та вимогами ринку праці. В цьому контексті важливим є питання реформування вищої освіти в Україні, що спрямоване на створення сучасної, конкурентоспроможної та гнучкої системи освіти, яка відповідає потребам суспільства та ринку праці. Ключовими

аспектами реформи вищої освіти в Україні є перехід до студентоцентрованого навчання, що передбачає створення умов для формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів освіти; гнучкий термін навчання; інтеграція з ринком праці, шляхом тісної співпраці закладів вищої освіти з роботодавцями для узгодження освітніх програм з потребами ринку праці та забезпечення працевлаштування випускників. Актуальними напрямами реформи є також підвищення якості освіти шляхом оновлення навчальних програм, використання сучасних методик навчання та розвиток цифрових навичок здобувачів освіти. Освітній процес переходить до цифрового формату, що передбачає використання сучасних технологій, електронних бібліотек, онлайн-курсів тощо. Реформа сприяє впровадженню інноваційних методів

навчання, як-то проєктне навчання, кейс-стаді, гейміфікація, що робить навчання більш цікавим та ефективним. Європейський вимір вищої освіти базується на інтегруванні української вищої освіти в європейський освітній простір, сприяючи академічній мобільності студентів та викладачів, а також визнанню українських дипломів у країнах ЄС. Перелічені аспекти реформування вищої освіти реалізуються у професійній підготовці майбутніх фахівців бібліотечної, інформаційної та архівної справи.

Результати дослідження отримано завдяки застосуванню комплексу загальних і спеціальних методів наукового пізнання. Так, використано метод аналізу та синтезу для вивчення наукових публікацій щодо нових підходів у процесі підготовки майбутніх фахівців бібліотечної, інформаційної та архівної справи; освітніх програм за рівнями підготовки майбутніх фахівців спеціальності В13 Бібліотечна, інформаційна та архівна справа, зокрема у Донецькому національному університеті імені Василя Стуса. Порівняльний метод – для виявлення розбіжностей між традиційними підходами до навчання та сучасними вимогами ринку праці. Метод моделювання – для створення системної структури підготовки (чотириккомпонентна модель), що інтегрує цілі, зміст та результати навчання. Метод анкетування – для дослідження особливостей використання учасниками освітнього процесу новітніх технологій, як-то технології ШІ. Описовий метод було використано для збору та систематизації наукової інформації, метод логічного викладу дозволив організувати та представити результати дослідження у зрозумілій та логічній формі.

Динамічні перетворення, що відбуваються в діяльності документно-інформаційних установ, спричинені цифровою трансформацією, автоматизацією процесів управління інформацією та глобальним прогресом алгоритмічних технологій. Епоха алгоритмів висуває нові вимоги до підготовки та до рівня компетентності майбутніх фахівців бібліотечної, інформаційної та архівної справи, що здатні вирішувати сучасні професійні проблеми. Відтак, сучасні підходи до професійної підготовки фахівців бібліотек, інформаційних установ, вимагають модернізації освітніх програм. Важливо враховувати як об'єктивні, так і суб'єктивні чинники, що впливають як на підготовку так і на професіоналізм майбутніх фахівців бібліотек, інформаційних установ. Дослідження показують актуальність комплексного аналізу сучасних тенденцій у цій сфері, що сприяє вдосконаленню підготовки майбутніх фахівців бібліотечної, інформаційної та архівної справи, які здатні відповідати викликам цифрової доби і

забезпечувати конкурентоспроможність галузі у нових умовах.

Аналіз досліджень і публікацій. Як зазначає дослідниця М. Шленьова «традиційні підходи до підготовки фахівців дедалі більше не здатні вирішувати сучасні проблеми, такі як управління величезними обсягами цифрових даних, інтеграція штучного інтелекту та машинного навчання в процеси архівування, а також забезпечення ефективного адміністрування інформаційних ресурсів. Отже, існує нагальна потреба в удосконаленні освітніх програм, узгоджуючи їх з вимогами галузі, що змінюються, та вимогами ринку праці. Ключовим аспектом освітньої реформи в Україні є модернізація програм підготовки фахівців з бібліотечної, інформаційної та архівної справи. У міру того, як суспільство переживає цифрову трансформацію, попит на висококваліфікованих фахівців, здатних ефективно керувати інформаційними ресурсами, зберігати культурну спадщину та сприяти її доступності, продовжує зростати» [1].

Враховуючи стрімку цифровізацію суспільства та трансформації інформаційних середовищ, науковиця пропонує розробку комплексної моделі системи професійної підготовки майбутніх фахівців бібліотечної, інформаційної та архівної справи в технічних університетах. Запропонована модель враховує сучасні виклики на ринку праці та відповідає на потребу в гнучкій, міждисциплінарній і технологічно інтегрованій освіті. Є основою для підготовки фахівців, здатних працювати в різноманітних інформаційних середовищах, керувати цифровими архівами, брати участь у трансфері знань та зберігати культурну спадщину [2].

У дослідженні В. Мудроха наголошується на необхідності формування в майбутніх фахівців цифрової компетентності. Зазначено, що на сучасному етапі відбувається значне розширення меж застосування новітніх інформаційних технологій у діяльності документно-інформаційних установ, що важливо врахувати при підготовці та вдосконаленні навчальних програм циклу спеціалізованих дисциплін для студентів з бібліотечної, інформаційної та архівної справи [3].

Визначальну роль для формування цифрової компетентності, на нашу думку, відіграють навички інформаційно-аналітичної діяльності, зокрема вміння тлумачити, порівнювати та критично оцінювати інформацію, дані та цифровий контент, аналізувати достовірність і надійність джерел тощо. Інформаційно-аналітична компетентність фахівця з бібліотечної, інформаційної та архівної справи є метапредметною, оскільки відображає не тільки володіння базовими знаннями в різних дисциплінах, але й сформованість професійних та

особистих якостей, ключових навичок в розумових, пошукових, логічних, дослідницьких та творчих процесах, що сприяють ефективному виконанню поставлених професійних завдань. Формування такої компетенції в освітньому процесі передбачає використання новітніх педагогічних технологій (дослідницької, проектної, інформаційно-комунікаційної) [4].

Сучасний погляд на трансформацію бібліотечної освіти в Україні через призму освітніх програм спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа (нині В13 Бібліотечна, інформаційна та архівна справа) представлено у дослідженні О. Збанацької, котра акцентує на трансформації бібліотечної освіти в умовах цифровізації інформаційної діяльності й її відповідності реальним змінам в бібліотечно-інформаційному комплексі, аналізує й узагальнює інформацію щодо освітніх програм спеціальності [5].

Актуальні тенденції в сучасній бібліотечній та інформаційній науці, за дослідженнями Chandwani, A. [6], включають впровадження цифрових технологій, таких як хмарні обчислення та управління електронними ресурсами. Акцент робиться на управлінні колекціями, що інтегрує як фізичні, так і цифрові ресурси. Цифрове кураторство та управління даними стають ключовими напрямками, поряд із просуванням різноманітності, рівності та інклюзивності в бібліотечній практиці. Бібліотеки використовують соціальні медіа для надання інформаційних послуг, орієнтованих на сучасного користувача.

Маємо наголосити, що сьогодні бібліотечна галузь України потребує більшої уваги від держави, перегляду державної бібліотечної політики. Як зазначено у дослідженні стану галузі культури та мистецтва в Україні, проведеного експертками проєкту RES-POL (Rapid Expert Support for Culture and Media Policies in Ukraine, «бібліотечна система має низку серйозних проблем, які виникли та не вирішувалися десятиліттями, а з початком повномасштабного вторгнення Росії лише загострилися» [7]. Серед головних проблем бібліотечної галузі, як-от ризики для зберігання документальної спадщини, незадовільний стан формування бібліотечних фондів, фінансова незабезпеченість сектору, експерти називають проблему зниження кадрового потенціалу бібліотек, що є наслідком низького рівня оплати праці бібліотекарів при високих вимогах до професійної компетентності та рівня освіти. Кадровий потенціал для бібліотек, як відомо, формується через підвищення кваліфікації вже працюючих бібліотекарів, а також шляхом навчання та підготовки фахівців у закладах вищої освіти. Відтак, питання професійної підготовки майбутніх фахівців є актуальним і потребує уваги із врахуванням сучасних викликів.

Важливо констатувати, що в Україні

затверджено професійний стандарт «Бібліотекар», який розроблено з урахуванням сучасних вимог до бібліотечної сфери. У документі оптимізовано компетентності, необхідні для забезпечення виконання відповідних трудових функцій фахівців бібліотек. Документ рекомендовано використовувати як для розробки посадових інструкцій, оцінювання професійної діяльності бібліотечних працівників, так і для оновлення освітніх програм підготовки та програм професійного розвитку й підвищення кваліфікації бібліотекарів. Тож актуальним завданням для закладів освіти, що готують фахівців для бібліотек, є врахування вимог професійного стандарту в розробці освітніх програм підготовки.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та розробці комплексної моделі підготовки майбутніх фахівців бібліотечної, інформаційної та архівної справи, яка інтегрує гуманітарні знання з навичками використання цифрових технологій для забезпечення їхньої конкурентоспроможності в умовах тотальної цифровізації суспільства.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо сучасні підходи до професійної підготовки фахівців бібліотечної, інформаційної та архівної справи та ті трансформації, що відбуваються в освітньому процесі. Необхідним є врахування гуманізації вищої освіти з метою підготовки фахівця найвищої категорії, розвиненого в усіх напрямках. Як запевняють українські та європейські дослідники, «освітні процеси, побудовані на інноваційних підходах, сприяють розвитку інноваційних здібностей і адаптаційних можливостей учасників освітнього процесу» [8, 13]. Це означає, що інтеграція методів і технологій в освіті, як інноваційний підхід, може значно підвищити рівень знань і навичок, отриманих здобувачами вищої освіти.

Сьогодні актуальними є компетентнісний, інтерактивні, технологічно орієнтовані підходи до професійної підготовки фахівців. Так, компетентнісний підхід акцентує увагу на формуванні ключових компетенцій, необхідних для роботи бібліотекаря у цифрову епоху. Саме вищезгаданий професійний стандарт «Бібліотекар» є орієнтиром для оновлення освітніх програм підготовки фахівців із набором компетентностей, що необхідні для забезпечення виконання відповідних трудових функцій сучасних фахівців бібліотек [9].

Інтерактивні методи навчання передбачають використання гейміфікації, онлайн-курсів, тренінгів, кейс-методів, проектної діяльності. Технологічна спрямованість підготовки це впровадження сучасних ІТ-інструментів, автоматизованих систем, цифрових ресурсів у навчальний процес.

Окремо виділимо мультимодальність у навчанні, концепцію, яка набуває дедалі більшого значення в освітньому середовищі. Нагадаємо, що

термін «мультимодальність» (від лат. «multi» – багато, «modus» – режим, спосіб, вид) використовують як в широкому значенні (Multimodal Studies), так і більш конкретно щодо методології в контексті наукової галузі знань – мультимодалістики, об'єктом дослідження якої є модус комунікації.

Мультимодальний підхід – це використання різних засобів сприйняття інформації як-то зору, слуху, дотику, тощо та різних форматів представлення навчального матеріалу для покращення розуміння та запам'ятовування, що дозволяє зробити навчання більш ефективним, враховуючи індивідуальні особливості здобувачів освіти та сприяє глибшому засвоєнню знань. Мультимодальний підхід уможливорює різноманітність навчального контенту, як-то текст, зображення, відео, аудіо, анімації, інтерактивні завдання, 3D-моделі, симуляції тощо. Це допомагає задовольнити різні стилі навчання та зробити матеріал більш привабливим. Завдяки мультимодальному підходу підвищується ефективність навчання, студенти можуть краще концентруватися, запам'ятовувати інформацію та застосовувати її на практиці. Це також сприяє розвитку критичного мислення та аналітичних навичок.

Сучасні системи управління навчанням часто використовують мультимодальні підходи, надаючи можливість створювати та використовувати різноманітний навчальний контент. Серед прикладів мультимодального навчання можемо назвати такі: використання відеолекцій з інтерактивними елементами; створення презентацій, що поєднують текст, зображення та відео для пояснення наукових концепцій тощо. Зазначимо важливість мультимодальної грамотності, адже для ефективного використання мультимодального навчання необхідна грамотність, що включає вміння працювати з різними формами контенту, створювати мультимодальні тексти, аналізувати та критично оцінювати мультимедійний контент. Загалом впровадження мультимодальних підходів у навчання створює умови для глибшого засвоєння інформації завдяки активації різних когнітивних процесів. Це дає можливість залучати студентів до активного навчального процесу, стимулюючи їх мислення та сприяючи формуванню міждисциплінарних зав'язків, і загалом значно покращує якість освіти та робить навчання більш цікавим та ефективним.

Практико-орієнтоване навчання є тим підходом до освіти, який робить акцент на застосуванні знань та навичок у реальних ситуаціях, а не лише на теоретичному засвоєнні матеріалу. Метою такого підходу є підготовка фахівців, які мають необхідні компетентності для успішної роботи у відповідній галузі. Практико-орієнтоване навчання реалізується шляхом стажування,

практичної підготовки, проектної діяльності, що сприяє формуванню практичних навичок.

Враховуючи сучасні цивілізаційні виклики виокремлюємо інноваційні моделі навчання, як-то онлайн та дистанційна освіта, змішане навчання (blended learning), що поєднує онлайн навчання, традиційне та самостійне навчання, і тим самим забезпечує гнучкий та інтерактивний підхід до навчання, поєднуючи переваги різних форматів; колаборативне навчання, як-то групові проекти, кейс-стаді, командна робота.

Сучасні підходи до професійної підготовки фахівців, зокрема, використання технологій штучного інтелекту (ШІ), відкривають нові можливості для покращення якості навчання. Серед переваг – адаптивність навчання, персоналізація та доступ до великих обсягів інформації. Однак, виклики включають необхідність перепідготовки викладачів, забезпечення належного фінансування та подолання цифрового розриву. Важливим є також забезпечення етичних аспектів використання ШІ в освіті, аби не допустити упередженості та дискримінації. Слід враховувати стрімкий розвиток технологій та інтегрувати їх відповідно до потреб ринку праці.

Аналіз актуальних практик у закладах вищої освіти, що готують фахівців бібліотечної, інформаційної та архівної справи, показує активне впровадження перелічених вище сучасних підходів. Відбуваються трансформації у професійній підготовці, з'являється нове покоління освітніх програм, які враховують першочергове значення формування hard та soft skills в процесі навчання. На сьогоднішній день найбільш інноваційними є освітні програми, що інтегрують сучасні технології, цифрову гуманітарістику і практики, орієнтовані на потреби сучасного інформаційного середовища, та виокремлюють soft skills як ключовий вектор розвитку галузі.

Для унаочнення трансформацій, що відбуваються в процесі підготовки майбутніх фахівців бібліотечної, інформаційної та архівної справи, розглянемо актуальні практики підготовки таких фахівців у Донецькому національному університеті імені Василя Стуса (ДонНУ імені Василя Стуса). Кафедра інформаційних систем управління (ІСУ) Донецького національного університету імені Василя Стуса здійснює підготовку бакалаврів за освітньою програмою «Документознавство та інформаційна діяльність» та магістрів за освітньою програмою «Документаційна та інформаційна підтримка управлінської діяльності» спеціальності В13 Бібліотечна, інформаційна та архівна справа галузі знань В Культура, мистецтво та гуманітарні науки. На бакалаврському і на магістерському рівні програми пройшли процедуру акредитації та отримали офіційне підтвердження відповідності якості навчання

встановленим державним вимогам та стандартам, що гарантує забезпечення високого рівня підготовки в сучасних умовах.

Профіль освітньої програми «Документознавство та інформаційна діяльність» включає опис цілей програми, її характеристик, результатів навчання, а також перелік загальних і фахових компетентностей, розвиток яких не лише сприяє їх особистісному росту а й готує їх до викликів сучасного ринку праці. Визначено обсяг кредитів ЄКТС в кількості 240, необхідних для здобуття ступеня вищої освіти «Бакалавр», та структуровано освітню програму із можливістю індивідуальної освітньої траєкторії.

Кафедра dbae про формування навчальних програм, практикумів, тренінгів та інших видів

робіт, які відповідають сучасним та майбутнім вимогам підготовки висококваліфікованих спеціалістів. Так, освітня програма «Документознавство та інформаційна діяльність» на бакалаврському рівні містить, зокрема, дисципліни для формування додаткових компетентностей майбутнього фахівця у декількох сферах (табл. 1):

Освітня програма передбачає також ґрунтовну підготовку щодо володіння та використання здобувачами вищої освіти інструментів електронної обробки і візуалізації даних; забезпечення умов для формування та реалізації індивідуальних освітніх траєкторій здобувачами за рахунок варіативності баз практик, напрямків тематики курсових робіт та кваліфікаційної роботи [10].

Таблиця 1

Особливості освітньої програми «Документознавство та інформаційна діяльність» СО «Бакалавр» (Донецький національний університет імені Василя Стуса)

<i>Сфера</i>	<i>Освітні компоненти, що формують додаткові компетентності</i>
Прагматизація цифрової грамотності, формування та застосування поглибленого рівня інформаційних технологій в документознавчій діяльності	«Інформаційні технології», «Організація управління базами даних», «Електронний документообіг», «Комп'ютерні мережі і телекомунікації»
Створення і підтримка життєвого циклу інформації, інтегрованих систем документального забезпечення управління та архівного зберігання документів в організації	«Інформаційні ресурси», «Інформаційні системи менеджменту», «Інформаційні системи бізнесу», «Технологія виробництва інформаційних продуктів та послуг», «Інформаційна підтримка електронних бібліотек та архівів»
Забезпечення процесу комунікації, впровадження і використання інформаційних технологій	«Ділове спілкування та адміністрування», «Основи економіки інформаційних систем», «Документальні інформаційні системи», «Управлінське консультування»

Сучасні вимоги ринку праці до фахівців спеціальності В13 Бібліотечна, інформаційна та архівна справа вимагають формування у них професійно значущих якостей, які допоможуть їм швидко адаптуватися до роботи та виконувати відповідні професійні завдання. Це зумовлює пошук відповідних форм організації освітнього процесу в період навчання та робить критично важливим елементом освітньої практики кафедри ІСУ розвиток ключових компетентностей для кар'єрного та особистісного розвитку студентів.

Модель інтегрованої підготовки фахівців з бібліотечної, інформаційної та архівної справи ОС «Бакалавр» в ДонНУ імені Василя Стуса представлено на рис. 1. Запропонована модель ґрунтується на досягненні комплексного результату, що передбачає формування компетентностей аналітика інформаційних систем, сучасного архівіста та фахівця з бібліотечно-інформаційних сервісів. Реалізація моделі сприяє підвищенню адаптивності випускників кафедри до актуальних потреб ринку праці

завдяки інтеграції інноваційних освітніх компонентів, впровадженню SMART-технологій в освітній процес і забезпеченню високого рівня професійної готовності до діяльності в мультимедійному інформаційному середовищі.

Освітня програма «Документальна та інформаційна підтримка управлінської діяльності» ОС «Магістр» ДонНУ імені Василя Стуса спрямована на оволодіння та використання здобувачами вищої освіти найсучасніших технологій менеджменту інформації, умінь якісного формування і прогнозування варіантів оперативних та стратегічних управлінських рішень. Навчання на магістерському рівні за даною ОП гарантує низку переваг для випускників, серед яких: освоєння закономірностей функціонування інформаційних систем; технології управління сучасним документообігом, інформаційними, архівними даними в установах різних рівнів; формування і прогнозування варіантів стратегічних управлінських рішень [11].

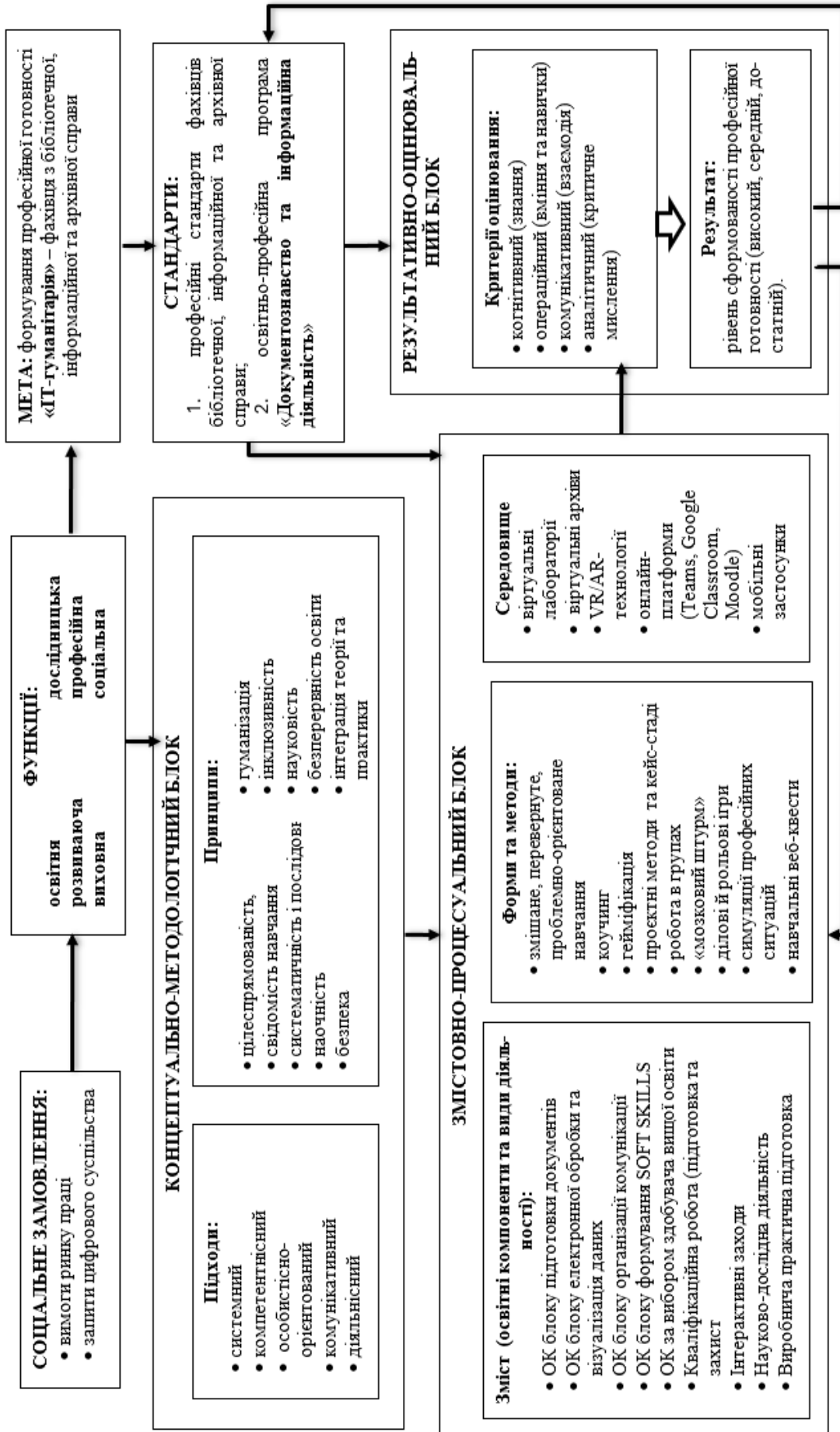

Рис. 1. Модель інтегрованої підготовки фахівців з бібліотечної, інформаційної та архівної справи ОС «Бакалавр» в ДонНУ імені Василя Стуса

Джерело: розробка авторів

Інноваційний функціонал для ефективності навчання і викладання в університеті та на кафедрі включає використання сучасних методів та інструментів. Це інтеграція новітніх технологій, як от технології ШІ, а також міждисциплінарні підходи. Інноваційні методи сприяють розвитку критичного мислення у здобувачів, креативності та інших важливих навичок.

Важливо виокремити використання технологій ШІ, як ефективного інструменту, що має потенціал трансформувати освіту шляхом оптимізації процесів викладання та навчання за допомогою персоналізованих алгоритмів навчання. Варто також зазначити, що Міністерство освіти і науки та Міністерство цифрової трансформації України спільно з експертами розробили рекомендації щодо відповідального використання штучного інтелекту в закладах вищої освіти. Документ містить поради для викладачів, студентів, адміністрацій ЗВО та дослідників, що допоможуть ефективно інтегрувати ШІ в освітній і науковий процес [12].

Інтеграція технологій ШІ у заклади вищої освіти створює унікальні можливості для вдосконалення навчальних процесів, підвищення ефективності викладання та формування індивідуалізації освітніх траєкторій. Водночас ця трансформація висуває нові вимоги до викладачів і студентів, які повинні адаптуватися до роботи з інноваційними інструментами.

З огляду на актуальність питання використання технологій ШІ у навчальному процесі протягом 2023-2024 р.р. в межах магістерського дослідження на кафедрі інформаційних систем управління ДонНУ імені Василя Стуса було проведено онлайн опитування серед викладачів і студентів спеціальності В13 Бібліотечна, інформаційна та архівна справа, а також студентів факультету інформаційних і прикладних технологій ДонНУ імені Василя Стуса. Опитування проводилось за допомогою інструменту Google Forms інтегрованого у пакет Google Workspace. Для подальшої обробки та аналізу зібрані дані було конвертовано в Excel з використанням інструментів сортування та фільтрації та створення діаграм, що забезпечило гнучкість у керуванні та візуалізації зібраної інформації.

Опитування дозволило визначити особливості використання ШІ-програм у навчанні та викладанні, їх вплив на якість освіти, а також виявити потенційні виклики інтеграції технологій ШІ у вищу освіту. Так, відповіді на питання щодо використання програм штучного інтелекту в освітньому процесі показали, що більшість респондентів активно залучені до роботи з інструментами ШІ: 51,5 % відповіли, що використовують їх час від часу, а 35,5 % зазначили, що роблять це постійно. Водночас 6,5 % опитаних лише планували впроваджувати технології ШІ у свою діяльність, така ж частка респондентів (6, 5 %) не

цікавилась цими технологіями.

Результати опитування щодо використання програм штучного інтелекту показали також різноманітність інструментів, які респонденти застосовують у своїй навчальній та викладацькій діяльності. Серед найпопулярніших програм було зазначено ChatGPT, який використовують здебільшого для генерації текстів та ідей, систематизації даних і допомоги у дослідницькій діяльності. Також учасники відзначили платформи для перевірки граматики, такі як Grammarly, та генератори зображень, наприклад, Midjourney. Серед програм для створення презентацій найбільшою популярністю користується Canva for Education [13].

Проведене опитування свідчить про широкий інтерес до використання технологій ШІ для автоматизації завдань та підвищення ефективності як навчального так і викладацького процесу, бажання більшості респондентів поглибити свої знання та навички в цьому аспекті.

Поряд з тим були зафіксовані певні труднощі та ризики, зокрема, пов'язані з точністю результатів і надмірною залежністю від технологій. Значна частина учасників опитування підтримують ідею впровадження офіційних політик для регулювання використання технологій ШІ в освіті.

Загалом результати опитування підтвердили високий рівень зацікавленості всіх учасників освітнього процесу та необхідність подальшого вивчення та використання таких технологій в освітньому середовищі [13]. Втім, важливо пам'ятати про необхідність знаходження зваженого балансу з використанням інструментів ШІ. Адже зосередження на стратегіях активного навчання потребує розвитку навичок критичного мислення, оцінки і перевірки отриманої інформації, тобто стимуляції, а не заміни мислення студентів. Завдання викладача полягає у переконанні студентів, коли і як належним чином використовувати технології ШІ, зберігаючи при цьому власні когнітивні здібності.

Як зазначалось вище, практико-орієнтоване навчання реалізується шляхом стажування, практичної підготовки, проектної діяльності, що сприяє формуванню практичних навичок здобувачів вищої освіти. Практична підготовка здобувачів вищої освіти на кафедрі ІСУ є невід'ємною складовою навчального процесу та становлення фахівців і проводиться згідно з освітніми програмами в бібліотеках, архівах, органах державного управління та місцевого самоврядування, на підприємствах всіх форм власності, в установах та організаціях, діяльність яких фінансується як за рахунок коштів державного та/або місцевих бюджетів, так і за кошти бізнесових структур. Зміст практичної підготовки та послідовність її проведення визначається наскрізною програмою, відповідно до ОП та містить перелік усіх видів практичної

підготовки, терміни проведення, тривалість та форми контролю практичної підготовки і затверджуються Радою з якості вищої освіти Університету. Після проходження ґрунтовної практичної підготовки здобувачі вищої освіти набувають компетентності та результати навчання відповідно до освітньо-професійної програми. В результаті чого реалізується безпосередній зв'язок теоретичного навчання і набуття здобувачами вищої освіти практичних навичок, що дає змогу випускникам кафедри мати високий рівень професійних знань, орієнтованих на їх реалізацію в документно-інформаційних установах [14].

Професійна підготовка майбутніх фахівців має надавати не лише якісну теоретичну підготовку, але ґрунтовну практичну, що є складовою частиною навчального процесу та в результаті якої реалізується безпосередній зв'язок теоретичного навчання і набуття здобувачами вищої освіти практичних навичок, що є складовою частиною навчального процесу, в результаті якої реалізується безпосередній зв'язок теоретичного навчання і набуття здобувачами вищої освіти практичних навичок. Важливо зазначити, що базами практичної підготовки для здобувачів кафедри серед інших підприємств та організацій є публічні, спеціальні бібліотеки м. Вінниці, як-то: Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека імені В. Отамановського, Наукова бібліотека Вінницького національного медичного університету імені М. Пирогова тощо.

Наукова новизна статті полягає у подальшому розвитку теоретичних засад підготовки фахівців спеціально-сті В13 «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа» в умовах технічно-гуманітарного освітнього середовища. Доведено, що адаптація підготовки до динамічних вимог ринку праці в умовах цифровізації потребує зміщення акценту на активне управління цифровим контентом та інтернет-комунікаціями. Запропоновано інтегровану модель навчання, яка базується на синергії традиційного документознавства та новітніх цифрових технологій.

Висновки. В результаті проведеного дослідження встановлено, що процеси цифровізації суспільства трансформують роль фахівця з бібліотечної, інформаційної та архівної справи, перетворюючи його на «ІТ-гуманітарія», який має володіти не лише знаннями з класичного документознавства, а й навичками управління цифровим контентом, веб-аналітики та роботи зі штучним інтелектом.

На базі досвіду кафедри ІСУ ДонНУ імені Василя Стуса обґрунтовано модель підготовки фахівця з бібліотечної, інформаційної та архівної справи, яка орієнтована на триєдиний результат: підготовку аналітика інформаційних систем, сучасного архіваріуса та фахівця бібліотечно-інформаційних сервісів. Модель забезпечує ефективну адаптацію випускників до вимог ринку праці через впровадження інноваційних дисциплін та використання новітніх технологій в освітньому процесі та формування високого рівня їх професійної готовності до роботи в мультимедійному середовищі.

Отже, навчання майбутніх професіоналів бібліотечної, інформаційної та архівної справи має базуватися на інтеграції цифрових технологій, сучасних підходів та практичного досвіду навчання. Використання інноваційних технологій є важливим аспектом, що допомагає вдосконалити навчальні методи та підвищити ефективність засвоєння матеріалу, сприяє формуванню практичних навичок та адаптації випускників до сучасних умов ринку праці. Впровадження цих технологій не лише модернізує навчальний процес, але й дозволяє студентам успішно долати професійні виклики.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці дієвих механізмів співпраці зі стейкхолдерами для постійного оновлення змісту професійних компетентностей у межах запропонованої моделі, та врахування сучасних тенденцій в процесі оновлення освітніх програм та розробки нового професійного стандарту фахівця інформаційної сфери.

Список використаних джерел

1. Shlenova M. H. Modern Trends in the Professional Training of Future Specialists in Library, Information, and Archival Studies in Higher Technical Education Institutions. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. 2025. Вип. 75. DOI: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2025-75-173-182>.
2. Shlenova M. H. A model for the profession-oriented training system of future specialists in library, information, and archival studies at technical universities. *Наукові записки Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. Педагогіка і психологія*. 2025. № 1(5). С. 56–64.
3. Мудроха В. О. Особливості формування цифрової компетентності здобувачів вищої освіти спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 2. С. 109–114.
4. Сивицька І. Г. Формування інформаційно-аналітичної компетенції в умовах цифровізації економіки. Матеріали III Міжнародної наукової конференції «Освіта та наука у мінливому світі: проблеми та перспективи розвитку», 26-27 березня 2021 р., Дніпро. Ч. I. Дніпро, 2021. С. 22–24.
5. Збанацька О. М. Трансформація бібліотечної освіти в Україні: сучасний погляд. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 4. С. 124–132.
6. Chandwani A. Latest Trends in Library and Information Science. *IRJHIS*. 2023. 4(3) DOI: <https://doi.org/doi/10.31652/2412-1142-2023-22213231/IRJHIS2303018>.

7. Істотні питання політик: бібліотеки: Аналітична записка. 2024. URL: https://www.ppv.net.ua/uploads/work_attachments/RES-POL_Libraries_2024.pdf.
8. Сухомлинська О. В. Освітні інновації: теоретико-методологічні аспекти. *Педагогіка і психологія*. 2018. № 3. С. 12–18.
9. Професійний стандарт «Бібліотекар»: Наказ Державного агентства України з питань мистецтв та мистецької освіти від 10.03.2025 р. № 17. URL: <https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/728-bibliotekar.pdf> (дата звернення: 06.01.2026).
10. ОП Документознавство та інформаційна діяльність. URL: <https://www.donnu.edu.ua/uk/op-informacijna-bibliotechna-ta-arhivna-sprava-2025/> (дата звернення: 06.01.2026).
11. ОП Документаційна та інформаційна підтримка управлінської діяльності. URL: <https://www.donnu.edu.ua/uk/courses/dokumentacijna-ta-informacijna-pidtrymka-upravlinskoyi-diyalnosti-2025/> (дата звернення: 06.01.2026).
12. Рекомендації щодо відповідального впровадження та використання технологій штучного інтелекту в закладах вищої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2025/04/24/shi-v-zakladakh-vyshchoi-osvity-24-04-2025.pdf> (дата звернення: 06.01.2026).
13. Стебелев О. Інтеграція програм зі штучним інтелектом у навчальний процес в закладах вищої освіти: кваліфікаційна (магістерська) робота. Наук. керівник Т. М. Яворська. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса. 2024. 76 с.
14. Yavorska T. M. Professional training of future librarians at the Vasyl' Stus Donetsk National University. VIII issue of Conference Proceedings Journal «University Library at a New Stage of Social Communications Development». 5-6 oct.2023 р. Dnipro, Ukraine. № 8 (2023). Pp. 249–260.

References

1. Shlenova, M. H. (2025). Modern Trends in the Professional Training of Future Specialists in Library, Information, and Archival Studies in Higher Technical Education Institutions. *Modern Information Technologies and Innovative Teaching Methods in Professional Training: Methodology, Theory, Experience, and Challenges*, 75. DOI: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2025-75-173-182> [in English].
2. Shlenova, M. H. (2025). A model for the profession-oriented training system of future specialists in libraries, information, and archival studies at technical universities. *Scientific Notes of Lviv State University of Life Safety. Pedagogy and Psychology*, 1 (5), 56–64 [in English].
3. Mudrokha, V. (2023). Features of the Formation of Digital Competence of Higher Education Students Majoring in 029 'Information, Library, and Archival Studies'. *Library Science. Document Science. Information Science*, 2, 109–114 [in Ukrainian].
4. Syvytska I. H. (2021). Developing information and analytical skills in the context of economic digitalisation. Proceedings of the 3rd International Scientific Conference "Education and Science in a Changing World: Challenges and Prospects for Development" (26–27 March 2021, Dnipro), 22–24 [in Ukrainian].
5. Zbanatska, O. M. (2023). Transformation of library education in Ukraine: a contemporary perspective. *Library Science. Document Science. Information Science*, 4, 124–132 [in Ukrainian].
6. Chandwani, A. (2023). Latest Trends in Library and Information Science. *IRJHIS*, 4(3). DOI: <https://doi.org/doi/10.31652/2412-1142-2025-75-173-182> [in English].
7. Key policy issues: libraries: Analytical note. (2024). https://www.ppv.net.ua/uploads/work_attachments/RES-POL_Libraries_2024.pdf [in Ukrainian].
8. Sukhomlynska, O. V. (2018). Educational innovations: theoretical and methodological aspects. *Pedagogy and Psychology*, 3, 12–18 [in Ukrainian].
9. Professional standard 'Librarian'. (2025). Order of the State Agency of Ukraine for Arts and Art Education No. 17, dated March 10, 2025. <https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/728-bibliotekar.pdf> [in Ukrainian].
10. Educational programme 'Documentation and Information Activities'. (2025). <https://www.donnu.edu.ua/uk/op-informacijna-bibliotechna-ta-arhivna-sprava-2025/> [in Ukrainian].
11. Educational programme 'Documentation and information support for management activities'. (2025). <https://www.donnu.edu.ua/uk/courses/dokumentacijna-ta-informacijna-pidtrymka-upravlinskoyi-diyalnosti-2025/> [in Ukrainian].
12. Recommendations for the responsible implementation and use of artificial intelligence technologies in higher education institutions. (n.d.). <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2025/04/24/shi-v-zakladakh-vyshchoi-osvity-24-04-2025.pdf> [in Ukrainian].
13. Stebeliev, O. (2024). Integration of artificial intelligence programmes into the educational process in higher education institutions. Master's thesis. Vasyl Stus Donetsk National University [in Ukrainian].
14. Yavorska, T. M. (2023). Professional training of future librarians at the Vasyl Stus Donetsk National University. VIII issue of Conference Proceedings 'University Library at a New Stage of Social Communications Development' (5-6 October 2023, Dnipro), 8, 249–260 [in English].

Стаття надійшла до редакції 08.01.2026
Отримано після доопрацювання 12.02.2026
Прийнято до друку 19.02.2026
Опубліковано 31.03.2026